

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.11.1](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.1)

УДК 338.24

*I. Є. Андрющенко,
д. е. н., професор кафедри фінансів, банківської справи і страхування,
Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0000-0001-7421-2231
С. Г. Потась,
студентка магістратури, Національний університет «Запорізька політехніка»
ORCID ID: 0000-0003-4771-2825*

МЕТОДИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

*I. Andryushchenko
Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance,
Banking and Insurance, National University "Zaporizhzhia Polytechnic"
S. Potas
Master's student, National University "Zaporizhzhia Polytechnic"*

MODERN METHODS OF ASSESSING THE FINANCIAL POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

В даній статті розглядаються сучасні методики оцінки фінансового потенціалу підприємства як складової економічного потенціалу підприємства. У сучасних умовах євроінтеграційних перетворень та впливу глобалізаційних чинників на економіку України в цілому, існує нагальна потреба щодо своєчасної адаптації і відновлення стабільності функціонування підприємств, розвитку окремих галузей і регіонів держави. Рівень захищеності на усіх рівнях управління невідривно пов'язаний із багатогранним та багатофункціональним поняттям безпеки. Забезпечення фінансової безпеки в свою чергу пов'язане із потенційними можливостями підприємств зміцнити та примножити виробничий, ресурсний, фінансовий потенціали. У зв'язку з тим, що фінансовий потенціал не існує окремо, а є складовою економічного потенціалу підприємства, фінансовий потенціал не слід розглядати як ізольовану категорію, а як елемент у системі, що впливає на розвиток підприємства і на нього мають безпосередній вплив усі фактори як внутрішнього середовища, так і зовнішнього.

This article considers modern methods of assessing the financial potential of the enterprise as a component of the economic potential of the enterprise. In the current conditions of European integration transformations and the impact of globalization factors on the economy of Ukraine as a whole, there is an urgent need for timely adaptation and restoration of stability of enterprises, development of individual industries and regions of the state. The level of security at all levels of government is inextricably linked to the multifaceted and multifunctional concept of security. Ensuring financial security, in turn, is associated with the potential of enterprises to strengthen and increase production, resource, financial potential. Due to the fact that financial potential does not exist separately, but is part of the economic potential of the enterprise, financial potential should not be considered as an isolated category, but as an element in the system that affects the

development of the enterprise and is directly affected by all factors of internal and external environment. Theoretical and practical recommendations for the use of financial potential management tools to increase the effectiveness of the enterprise based on the growth of its financial activity, taking into account external and internal factors of development. Considered strategies for the financial potential of the enterprise as a set of measures to manage the financial resources of an economic entity which has its goal to maximize financial performance and optimize the production process. The system of managing the financial potential of the enterprise performs such functions as planning, organization, analysis, regulation, accounting and control. Their implementation is carried out through the adoption of management decisions that must be timely and reasonable. The proposed recommendations for improving the management of the financial potential of the enterprise are universal and can be applied both at different time levels of management and in the management of various aspects of economic activity of the enterprise.

Ключові слова: фінансовий потенціал; фінансова безпека; економічний потенціал; конкурентоспроможність підприємства.

Key words: financial potential; financial security; economic potential; enterprise competitiveness.

Постановка проблеми та зв'язок з науковими та практичними завданнями. В умовах сучасного нестабільного стану економіки України підприємства мають залучати усі можливі ресурси для компенсації наслідків, що спричиняє кризова ситуація, а отже правильна оцінка можливостей економічного потенціалу, а також його складових, зокрема фінансового потенціалу є запорукою стабільного розвитку підприємства в сучасних умовах. Вкрай важливим для ефективного існування підприємства є наявність ресурсів як таких, а можливість підприємства у короткий термін відтворити активи, які необхідні для ефективного функціонування. В сучасних умовах конкурентної боротьби та умовах самого ринку, дуже важливо щоб усі ресурси підприємства були задіяні у його роботі. Це визначає актуальність поглибленого дослідження сутності фінансового потенціалу та методів його оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням методики аналізу й діагностики фінансового потенціалу підприємства присвячено наукові праці багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, серед яких слід виділити наукові розробки: М. І. Баканова [1], І. А. Бланка [2], В. М. Гриньової [3], О. В. Деркач [4], С. С. Черниш [5], А. Д. Шеремет [6] та інші. Віддаючи належне науковим здобуткам великої кількості науковців, слід зазначити відсутність єдиного підходу щодо групування та способу визначення показників оцінки фінансового стану, достатнього висвітлення принципово важливих питань, пов'язаних з формуванням єдиної методики оцінки фінансового стану.

Метою статті є розкриття сутності, ролі й призначення фінансового потенціалу підприємства, характеристика сучасних підходів щодо здійснення оцінки та управління фінансовим потенціалом підприємства.

Виклад основного матеріалу. На базі наукових праць зазначених авторів можна розглянути фінансовий потенціал як:

- складову частину економічного потенціалу, яка визначає подальші фінансові можливості організації;
- сукупність усіх наявних фінансових ресурсів підприємства та методів їх використання для забезпечення максимально можливого фінансового результату;
- можливості підприємства щодо залучення та ефективного управління фінансовими ресурсами;
- забезпечення досягнення тактичних і стратегічних цілей підприємства [1, с. 268; 2, с. 278].

Узагальнюючи вищевикладені підходи, фінансовий потенціал можна розглядати як вартісну категорію, яка дозволяє виміряти в абсолютних обсягах та визначити у відносних показниках наявні фінансові активи економічних суб'єктів, змодельовати їх потенційні можливості до нарощування та реалізації у майбутньому.

Фінансовий потенціал можна охарактеризувати як відносини, що виникають на підприємстві з приводу досягнення максимально можливого фінансового результату за умови:

- можливості залучення капіталу, в обсязі необхідному для реалізації ефективних інвестиційних проєктів; наявності власного капіталу, достатнього для виконання умов ліквідності і фінансової стійкості;
- рентабельності вкладеного капіталу;
- наявності ефективної системи управління фінансами, що забезпечує прозорість поточного і майбутнього фінансового стану.

Системоутворюючим фактором у стратегії управління фінансовим потенціалом підприємства є ефективне використання інструментів фінансового ринку головною функцією яких є забезпечення руху грошових потоків від одних господарюючих суб'єктів до інших. Зокрема, фінансовий менеджмент повинен при плануванні фінансових потоків використовувати весь доступний інструментарій, в тому числі орієнтацію на внутрішні і зовнішні позикові джерела фінансування. Основною метою управління фінансовим потенціалом є оптимізація фінансових потоків з метою максимального збільшення позитивного фінансового результату. Для

цього підприємство повинно розробляти і ефективно застосовувати відповідні стратегії фінансування. У найбільш загальному вигляді під стратегією з управління фінансовим потенціалом підприємства слід розуміти комплекс заходів з управління фінансовими ресурсами господарюючого суб'єкта з метою отримання економічної вигоди і забезпечення безперервного виробничого процесу.

При виборі показників оцінки фінансового потенціалу важливо враховувати наступне:

– фінансовий потенціал являє собою агреговане уявлення системи кількісних і якісних показників, що характеризують фінансовий потенціал економічної системи як на поточний момент часу, так і на перспективу. Відповідно, перелік показників повинен бути розроблений із застосуванням системного, комплексного і стратегічного підходів;

– основною складністю є відсутність достатньої інформаційної бази, тому число показників має бути обмежена, містити мінімум суб'єктивної інформації, пов'язане з особливостями фінансової діяльності для проведення порівнянної оцінки фінансового потенціалу.

Основними структурними складовими оцінювання фінансового потенціалу підприємства є [7, с.111]:

– дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;

– дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;

– об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;

– оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;

– аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;

– визначення ефективності використання фінансових ресурсів.

Основною метою оцінювання фінансового потенціалу підприємства являється отримання невеликого числа ключових параметрів, які дають об'єктивну і точну картину фінансового стану підприємства, його прибутків і збитків, змін в структурі активів і пасивів, в розрахунках з дебіторами і кредиторами. Діагностика фінансового потенціалу включає в себе оцінку діяльності підприємства в минулому, на сьогодні та в майбутньому. Його мета – визначити стан фінансових ресурсів підприємства, своєчасно виявити і усунути недоліки в діяльності; знайти резерви покращення фінансового стану підприємства. Оцінювання фінансового потенціалу підприємства здійснюють різні економічні суб'єкти, зацікавлені в отриманні найбільш повної інформації про його діяльність. Результати аналізу дозволяють зацікавленим особам і підприємствам приймати управлінські рішення на підставі оцінки поточного фінансового потенціалу, діяльності підприємства за минулі періоди і прогнозних даних [8, с.123].

Сучасний менеджмент поділяє цілі підприємства на дві групи: оперативні (короткострокові) і стратегічні (довгострокові). Тому оцінювання фінансового потенціалу дозволяє здійснювати постійний контроль за досягненням як стратегічних, так і оперативних цілей діяльності підприємства. Отже, ця система містить у собі два головних аспекти: стратегічний і оперативний. Відповідно поділу аналізу і оцінювання на оперативний та стратегічний рівні виділяють і методи діагностики: оперативні та стратегічні. Далі розглянемо їх більш детально.

До методів оперативної діагностики належать [9, с.23]:

– оцінка якості системи фінансового управління підприємством. Якість системи фінансового управління проявляється в тому, що всі елементи системи задіяні, функціонують і використовуються відповідно до їхнього призначення найбільш ефективно. Для оцінки якості системи фінансового управління розроблена синтезована система показників, яка відбиває особливості цілей, завдань, функцій управління, специфіку управлінської праці. При цьому враховуються різні підходи до виміру ефекту управління, що характеризують аспекти якості фінансового управління підприємством.

– експертна діагностика фінансово-господарського стану підприємства займається оцінкою різних сторін діяльності підприємства з метою виявлення «вузьких місць», можливостей і небезпек для прийняття оптимальних оперативних і стратегічних рішень.

– аналіз беззбитковості – встановлення того, що відбудеться з фінансовим результатом, якщо обсяги виробництва зміняться. Основою для проведення аналізу беззбитковості є розрахунок точки беззбитковості. Аналіз точки беззбитковості є дієвим інструментом для вирішення таких завдань як калькуляція ціни, планування прибутку підприємства та асортименту продукції. Цей метод зводиться до визначення мінімального обсягу реалізації продукції, за якого підприємство може, з одного боку, забезпечити беззбиткову операційну діяльність у плановому періоді, з іншого – створити умови для самофінансування підприємства.

– аналіз чутливості – спрямований на дослідження змін, які відбуваються з операційним прибутком підприємства під впливом змін певних параметрів його діяльності. Такими чинниками насамперед є ціна реалізації продукції, обсяг продажу та витрати підприємства. Взаємозв'язок між витратами, обсягом діяльності та прибутком формує основну модель фінансової діяльності суб'єкта господарювання. Тобто призначення цього аналізу полягає у визначенні певних показників (витрат, обсягу реалізації, прибутку) при заданих параметрах інших показників.

Таким чином, оперативний аналіз і його методи є важливими складовими концепції управління фінансовим потенціалом підприємства. Ці методи придатні насамперед для вирішення проблем, що виникають на підприємстві.

До методів стратегічної діагностики підприємства в системі оцінювання фінансового потенціалу належать [10, с.94]:

– методи діагностики ефективності фінансової стратегії – допомагає оцінити ефективність фінансової стратегії підприємства, зрозуміти стратегічну позицію підприємства в кожному з напрямів його діяльності, оцінити сильні й слабкі сигнали, що надходять із внутрішнього й зовнішнього середовищ. Інформація, отримана в ході такої діагностики, надає неоціненну підтримку керівникові в процесі формування фінансової стратегії підприємства.

– методи діагностики стратегічних позицій підприємства – діагностика фінансово-господарського положення в рамках стратегічного контролінгу містить у собі насамперед аналіз стратегічні позиції підприємства на ринку. Для цього застосовують спеціальні методи: SWOT-аналіз, матриця БКГ, матриця Мак-Кінсі, конкурентний аналіз.

– діагностика за слабкими сигналами. Сутність даного методу діагностики полягає в тому, щоб вчасно визначити слабкі сигнали – ранні і неточні ознаки настання кризових ситуацій – і своєчасно відреагувати на них. Необхідність діагностики по слабких сигналах виникає в ситуації, коли рівень нестабільності середовища підприємства надзвичайно високий.

Без оцінки реальних можливостей підприємства практично неможливо досягти підвищення конкурентоспроможності бізнесу, подолати кризові ситуації в економічному розвитку. Моніторинг і кількісна оцінка потенціалу розвитку підприємства допомагають виявити пріоритетні проблеми та шляхи вирішення.

Планування розвитку потенціалу підприємства передбачає охоплення цілої низки таких етапів, як:

– оцінка структури, динаміки та ефективності використання фінансових ресурсів і можливостей підприємства, його частки або зайнятого положення на ринку;

– визначення рівня конкурентоспроможності основних видів продукції, самого підприємства і його сукупного капіталу;

– аналіз наявних фінансових резервів і втрат економічних ресурсів на підприємстві;

– вибір основної стратегії і тактики розвитку потенціалу підприємства;

– планування розвитку потенціалу підприємства з урахуванням обраних перспективних цілей і наявних обмежень ресурсів;

– здійснення запланованих заходів, пов'язаних із забезпеченням економічного зростання та розвитком потенціалу підприємства.

Фінансовий потенціал підприємства має динамічну форму, змінюється з плином часу залежно від умов, тому управління фінансовим потенціалом підприємства не має чітко поставлених тимчасових рамок.

Механізм впливу інструментів управління фінансовим потенціалом на результативність діяльності підприємства подано на рис.1.

Необхідно відзначити, що зазначені елементи стратегії управління фінансовим потенціалом зрештою визначають конкурентоспроможність будь-якого підприємства, що має своєю метою вилучення позитивного економічного ефекту.

При виборі послідовності постановки системи управління фінансами доцільно враховувати наступні, об'єктивно присутні рівні розвитку фінансового менеджменту підприємств і, як наслідок, обирати пріоритети докладання зусиль і можливі цільові показники в області фінансів :

– управління платоспроможністю, в тому числі - введення системи бюджетування, розробка кредитної політики, управління запасами.

– управління прибутковістю, у тому числі - підвищення ефективності діяльності, рентабельність операцій, управління витратами.

– управління активами та економічним потенціалом, в тому числі - рентабельність активів і фінансова стійкість, фінансовий аналіз і довгострокове планування.

Загальновизнано, що кінцевою фінансовою метою підприємства є підвищення його ринкової вартості в інтересах її акціонерів. Вартість та інвестиційну привабливість визначає фінансовий стан організації, яке, в свою чергу, багато в чому є наслідком обраної ринкової стратегії, ефективності використання матеріальних і трудових ресурсів, наявних виробничих потужностей (операційна діяльність), а також їх нарощуванні (інвестиційна діяльність). Внутрішні завдання фінансового управління полягають у забезпеченні операційної та інвестиційної діяльності підприємства фінансовими ресурсами, а також у прогнозуванні її майбутніх потреб і майбутнього фінансового стану. Таким чином, ефективна внутрішня фінансова політика безпосередньо зумовлює зростання вартості підприємства. У світовій практиці вироблені дієві техніки управління фінансами підприємства як у довгостроковій, так і короткостроковій перспективі: довгострокове планування та аналіз фінансового стану на основі достовірної фінансової звітності та методів прогнозування господарської діяльності; - короткострокове бюджетне управління прибутковістю діяльності, грошовими коштами та економічним потенціалом; У процесі використання даного інструментарію необхідно враховувати макроекономічну обстановку і типові особливості вітчизняних підприємств:

– за існуючої непрозорості та неформалізованості вітчизняного менеджменту є певні труднощі в постановці таких інструментів як бюджетне управління;

– відмінності російських стандартів бухгалтерської звітності від міжнародних;

– різниця в інтервалах планування, обумовлене нестабільністю зовнішнього середовища - якщо для західних компаній основним плановим документом є річний бюджет, то в вітчизняних компаніях для річного циклу більш ефективні методи прогнозування (які на заході використовуються вже для вирішення стратегічних завдань). Для зниження впливу перерахованих факторів впровадження зазначених інструментів управління

фінансами має супроводжуватися певним набором організаційнотехнічних заходів і бути закріплено в детально відпрацьованій системі внутрішньофірмових регламентів .

Висновок. Фінансовий потенціал виступає у ролі важеля, що формує механізм динамічної трансформації ресурсів у результати діяльності підприємства. Крім того, поняття «фінансовий потенціал» можна ототожнювати із такими параметрами як потенційні фінансові показники (прибутковість, ліквідність, платоспроможність), потенційні інвестиційні можливості. Фінансовий потенціал є складною, динамічною системою, елементи якої взаємозв'язані та взаємообумовлені. Кожен з елементів залежить від рівня розвитку підприємства, конкурентної позиції, можливості залучення та поєднання окремих видів джерел фінансування, ефективності системи управління. Процес управління фінансовим потенціалом підприємства є інтегрованим набором управлінських функцій, основними із яких є планування, організація, практичне керівництво та контроль за досягненням результатів з подальшим коригуванням у разі необхідності. Управління фінансовим потенціалом підприємства нерозривно пов'язане з затвердженими стратегічними цілями господарюючого суб'єкта, доступом на ринки капіталу і якістю діючої системи менеджменту.

Рис. 1. Вплив інструментів управління фінансовим потенціалом на результативність діяльності підприємства

Література.

1. Баканов М. И., Мельник М. В., Шермет А. Д. Теория экономического анализа: учебник / под ред. М. И. Баканова. М.: Финансы и статистика, 2005. 536 с.

2. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 720 с.
3. Управління підприємством в умовах розвитку ринку : наукове видання / В. М. Гриньова, М. М. Новікова, О. М. Красноносова, О. Ю. Проскура, М. М. Сакун. – Харків : Вид. ХДЕУ, 2003. – 168 с.
4. Деркач О.В. Проблеми аналізу фінансового стану підприємств [Електронний ресурс] / О.В. Деркач, О.П. Кавтиш // Ефективна економіка. – 2013. - Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2013>
5. Черниш С. С. Проблеми застосування методик аналізу фінансового стану на вітчизняних підприємствах. Інноваційна економіка. 2012. №5 (31). С.142-146.
6. Шеремет А. Д. Теория экономического анализа / А. Д. Шеремет. – М. : Инфра-М, 2008. – 429 с.
7. Гринкевич С.С. Економічні основи стратегічного управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах ринкових перетворень / С.С. Гринкевич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2015, вип. 18.5 – С. 110-114.
8. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: Підручник. / П.Я.Попович. – [3-тє вид., перероб. і доп. Затверджено МОН] / – К.: ИНФРА, 2010. – 630 с.
9. Назаренко А.С. Теоретичні підходи до визначення сутності економічної категорії «фінансовий потенціал» / А.С. Назаренко. – К.: Економіка. Фінанси., 2009. – №8. – С. 22–29.
10. Русіна Ю.О. Економічна сутність фінансової стійкості підприємства та фактори, що на неї впливають / Ю.О. Русіна, Ю.В. Полозук // Міжнародний науковий журнал. Секція: Економічні науки – 2015. – № 2. – С. 91-94.

References.

1. Bakanov, M.I. Mel'nik, M. V. and Sheremet, A.D. (2005), *Teoriia ekonomicheskogo analiza* [Theory of the economic analysis], *Finansy i statistika*, Moscow, Russia.
2. Blank, I. A. (2004), *Finansovaia strategiia predpriiatia* [Financial strategy of enterprise], Elga, Nika-Tsentr, Kyiv, Ukraine.
3. Hrynyova, V. M. Novikova, M. M. and Krasnonosova, O. M. (2003), *Upravlinnia pidpriemstvom v umovakh rozvytku rynku* [Management in terms of market development], KhDEU, Kharkiv, Ukraine.
4. Derkach, O.V. and Kavtysh, O.P. (2013), “The problems of financial analysis of companies”, *Efektivna ekonomika*, vol. 5, [Online], available at: <http://economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2013> (Accessed 24 Sept 2020).
5. Chernysh, S.S. (2012), “Problems of application of methods of analysis of financial condition at domestic enterprises”, *Innovatsiina ekonomika*, vol. 5 (31), pp. 142-146.
6. Sheremet, A.D. (2008), *Teoriia ekonomicheskogo analiza* [Theory of the economic analysis], INFRA-M, Moscow, Russia.
7. Hrynkevych, S.S. (2015), “Economic bases of strategic management of financial stability of the enterprise in the conditions of market transformations”, *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 18.5, pp. 110–114.
8. Popovich, P.Ya. (2010), *Ekonomichnyi analiz diyalnosti subyektiv gospodaruyvannya* [Economic analysis of business entities], 3rd ed, INFRA, Moscow, Russia.
9. Nazarenko, A.S. (2009), “Theoretical approaches to defining the essence of economic categories “financial potential”, *Ekonomika, finansy i pravo*, vol. 8, pp. 22-29.
10. Rusina, Yu.O. and Polozuk, Yu.V. (2015), “The economic essence of financial sustainability of enterprises and factors influencing it”, *International scientific journal*, vol. 2, pp. 91-94.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2020 р.